

Ірина Казимір,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської мови,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка;
докторантка кафедри англійської мови,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
<https://orcid.org/0000-0002-0230-4281>
м. Кам'янець-Подільський – Чернівці, Україна

Контекстуально-синонімічні номінації в медіа-текстах політики та медицини

Contextually-synonymous nominations in the media-texts of politics and medicine

Анотація. Такі фактори як динамічність, поліфункціональність та варіативність на тепер активізують модифікації в межах функціонування газетних текстів. Зміни у житті суспільства призвели до того, що сьогодні газета має справу з реципієнтом, у якого зовсім інший, ніж два десятиліття тому, суспільно-політичний досвід та менталітет. Це вимагає від газети нових форм впливу на читацьку аудиторію з допомогою нових прийомів в газетному тексті. Це оновлення безпосередньо пов'язане зі збагаченням і зміною синонімічних ресурсів мови. У рамках вивчення сучасних проблем лінгвістики тексту особливим інтересом є існування явища номінативної варіантності в тексті і, як наслідок, контекстуальних синонімів за допомогою яких і виражається множина номінацій. Актуальним, вважаємо, в межах когнітивно-дискурсного напрямку звертатись до проблеми вивчення контекстуальної синонімії у векторі теорії варіантності. Наукова розвідка розглядає лексичні засоби номінації референта засобами категорії контекстуальної синонімії.

У статті виокремлюються та аналізуються лексичні номінації референта засобами контекстуальної синонімії на матеріалі газетних статей політичного та медичного спрямування. Встановлено, що контекстуальна синонімія слугує уточненню думки під час всебічного опису денотата. На матеріалі статей медичного та політичного спрямування класифікуються засоби створення номінативного варіювання в тексті, а саме: прийоми номіналізації, прономіналізації, нумералізації, використання сленгової лексики, скорочення словоформ та аббревіатур, класові позначення людей, семантико-прагматичні пресупозиції. Встановлено, що контекстуальні синоніми об'єднуються на основі гіперо-гіпонімічних та меронімічних відношень. До стилістичних засобів створення номінативного варіювання відносяться метафоризація, метафтонімізація, евфемізація та перифразові номінації.

Ключові слова: контекстуальні синоніми, варіантність, номінація, мероніми, гіперо-гіпонімічні відношення.

Summary. Such factors as dynamism, polyfunctionality, and variability currently activate significant modifications within the functioning of newspaper texts. Changes in society led to the fact that the newspaper is dealing with a recipient who has a completely different in socio-political experience and mentality than two decades ago. This requires from mass media new forms of influence on the readership with the help of new techniques in the newspaper text. This update is directly related to the enrichment and change of the synonymous resources of the language. Within the framework of the study of modern problems of text linguistics, the existence of the phenomenon of nominative variant in the text and, as a consequence, contextual synonyms with the help of which the set of nominations is expressed is of particular interest. The given article is aimed at considering the problem of contextual synonymy within the vector of variation theory. The proposed article is devoted to the problem of lexical means of referent nomination by means of the category of contextual synonymy. The article singles out and analyzes the lexical nominations of the referent by means of contextual synonymy based on the material of newspaper articles of political and medical direction. It has been established that contextual synonymy serves to clarify the opinion during a comprehensive description of the denotation. On the material of medical and political articles, the means of creating nominative variations in the text are classified, namely: techniques of nominalization, pronominalization, numeralization, use of slang vocabulary, reduction of word forms and abbreviations, class designations of people, semantic-pragmatic presupposition. It has been established that contextual synonyms are combined on the basis of hypero-hyponymic and meronymic relations. Stylistic means of creating nominative variation include metaphorization, metaphonymization, ephemerisaton, and periphrastic nominations.

Key words: contextual synonyms, variation, nomination, meronyms, hypero-hyponymous relations.

Вступ. Використання та функціонування мови в засобах масової інформації відображає розвиток низки внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на мовну норму. Це ряд чинників лінгвістичного та екстралінгвістичного характеру. На розвиток газетного стилю, в якому зв'язок між автором та одержувачем повідомлення є відносно вузьким, вплив суспільних змін позначається особливо безпосередньо. Ми вважаємо, що такі соціальні чинники як зміна етичних і моральних норм, динамізм, демократизація всіх сфер життя, збільшення рівня освіти у суспільстві визначають специфіку лексичного варіювання у засобах масової інформації.

Актуальність запропонованого дослідження обумовлена тим, що вивчення номінативних потенцій в межах категорії контекстуальної синонімії відноситься до не вирішених на сьогодні проблем семантики і, ширше, теорії номінації. Слід зазначити, що проблеми

контекстуальної синонімії дедалі активніше цікавлять вчених, які займаються корпусною та комп'ютерною лінгвістикою, що досліджують теорії лексичних заміни, кодування інформації та машинного перекладу [4; 5].

Мета запропонованої розвідки – виокремити та проаналізувати лексичні номінації референта засобами контекстуальної синонімії на матеріалі газетних статей політичного спрямування.

Методологія та методи дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям наукової праці є принципи когнітивно-дискурсивної парадигми з елементами: когнітивної лінгвістики в аспекті її концептуальної інтеграції, когнітивно-прагматичної лінгвістики крізь призму теорії зближення значень, ідеї структурно-семантичної та функційно-стилістичної концепцій. У науковій праці імплементуються методи компонентного аналізу – для визначення семного складу тієї чи тієї лексеми; контекстуально-інтерпретаційного – для аналізу макроконтексту цілого тексту та мікроконтексту окремих фрагментів газетного тексту; логічного аналізу – для встановлення певних змін у семантиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. За заувагами Владислава Михайленка, однією з найважливіших функцій газети є інформативна, яка тісно переплітається з агітаційно-пропагандистською (вплив на читача). Так, публіцистична стаття є медіатором інформації та переконання. Вона розрахована на масову і до того ж дуже неоднорідну аудиторію, яку вона повинна утримати, змусити читати в умовах, коли зосередитися досить важко: в метро, в поїзді, за сніданком, заповнюючи короткий проміжок часу, що утворився.

Газетна стаття покликана так організувати інформацію, щоби передати її швидко, стисло, повідомити основне, навіть якщо замітка не буде дочитана до кінця, і надати на читача певний емоційний вплив. Поряд із звичайною, постійно повторюваною тематикою тут повторюється практично будь-яка тематика, що чомусь виявляється актуальною. Потім ці нові ситуації та аргументи теж починають повторюватися [1, с. 115].

Такі фактори як повторюваність, необхідність концентричного подання матеріалу, і те, що журналіст переважно не має часу на ретельну текстову обробку, призводить до частого використання контекстуальних синонімів, які створюють не тільки варіативність, але й економію чи стиснення мовної тканини висловлювання [2, с. 4].

Синонімія як лексична категорія є засобом утворення варіативних назв у газетному тексті для створення ефекту додаткової смислового навантаження та інформативності [3, с. 49].

Утім, варіативність як множинність способів передачі одного і того ж сенсу є на сьогоднішній день, крім повторюваності, однією з

суттєвих характеристик мови газетної преси. Так, свобода та плюралізм думок (поліфонія), орієнтація на широку публіку, принцип діалогізму, розширення складу учасників газетного дискурсу, прагнення створити нові засоби висловлювання зумовлюють, на наш погляд, варіативність мовного втілення сенсу, що дозволяє враховувати різноманітність позицій та точок зору на предмет, а також множинність сторін.

Дія лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів контекстуальної варіативності найменування референта у сучасних газетних текстах ілюструється нами ланцюжками, відібраними у розглянутих статтях вторинних найменувань одного й того ж самого референта в контексті. У зв'язку із спільністю параметрів досліджених текстів, ми не наводимо в роботі весь корпус прикладів, а обмежуємося лише аналізом найбільш характерних та яскравих одиниць. Загальний корпус варіативних номінацій референта умовно поділяється на окремі групи, класифікація яких відображає, по-перше, різноманіття лексичних способів інтродукції референта та створення варіативності в тексті і, по-друге, специфіку та різноманітність принципів номінативного варіювання.

Загальновідомим є те, що синонімія робить мову більш різноманітною та експресивною, дозволяє описати предмет чи явище цілісно та всебічно. Необхідно розуміти, що абсолютна синонімія – рідкісне явище. Лише невелика кількість синонімічних слів мають здатність до абсолютної взаємозамінності в будь-якому контексті. Таким чином, спостерігається бодай часткова зміна номінативного значення, емоційного забарвлення чи евокативного значення.

Контекстуальна синонімія породжується мовною природою знака. Асиметрія мовного знака обумовлена складністю та багатогранністю референта. Для того, щоб найбільш точно транслювати всі смисли та відносини об'єкта, який номінується, або явища до дійсності, автори вдаються до використання засобів вторинної номінації, зокрема до контекстуальних синонімів. Варіантність у назві референта обумовлюється також варіативністю його сприйняття з боку різних авторів, різним світорозумінням відправників повідомлення, адже кожне повідомлення носить індивідуальний характер, що адаптується крізь призму внутрішнього світу адресанта.

Джерельною базою послуговували газетні тексти 2021–2023 рр. якісно-масової періодики (*“THE TELEGRAPH”*, *“THE GUARDIAN”*, *“THE SUN”*, *“MIRROR”*, *“DAILY MAIL”* *“DAILY EXPRESS”*). На матеріалі статей медичного та політичного спрямування наведемо класифікацію лексичних засобів створення номінативного варіювання в тексті з позиції їх функційної значимості знаходимо

використання різних засобів стиснення мовної тканини через контекстуальні синоніми для транслювання максимуму інформації за рахунок мінімізації мовних витрат:

1. Прийом номіналізації: *Now his successor, Claudia Webbe, elected in 2019, has been found guilty of harassment, including a threat to use acid against a female friend of a partner, and is facing calls to resign. But the likelihood of her being forced from office increased when she was warned that she could face prison (THE GUARDIAN 15/05/2021).*

2. Прийом прономіналізації:

а) заміна номінальної назви на власну: *This was all the doing of the Tin-Pot Napoleon, Emmanuel Macron, who wanted to look tough with a tricky election campaign beginning (THE GUARDIAN 28/05/2021); The Global Times had a different interpretation. “She probably likes to think of herself as another Margaret Thatcher ... ” (THE GUARDIAN 25/01/2022). У цьому прикладі актуалізується дійснична функція шляхом введення зворотнього займенника – *herself*.*

3. Прийом нумералізації актуалізується заміною номінальної назви на числівник (*thousands of people, psychological crowd*): *if you see tens of thousands of people together drinking together, hugging together and so on, it’s a clear message to everyone that, ‘Well, what’s the point of you maintaining other restrictions?’ The “psychological crowd” of a festival poses a significant risk, he said (THE GUARDIAN 11/07/2021).*

4. Використання сленгової лексики: *“Goblin mode”, a slang term that captures post-pandemic rejection of a return to “normal life”, has been named “word of the year” by Oxford University Press (THE TELEGRAPH 12/05/2022).*

5. Скорочення слів та аббревіатур: *Annoyingly, these are exactly the right conditions for the spread of airborne respiratory viruses such as colds, flu, respiratory syncytial virus (RSV) and, of course, Sars-CoV-2 – the virus that causes Covid-19 (THE GUARDIAN 20/12/2022).* Мова йдеться про респіраторно-синцитіальний вірус, який викликається респіраторно-синцитіальним та ортопневмовірусом людини, які за заувагами цієї статті, в результаті можуть викликати *Sars-CoV-2*. Або на матеріалі статей медичного спрямування знаходимо скорочення професійної лексики: *Myalgic encephalomyelitis – chronic fatigue syndrome (ME/CFS). The app, Visible, is currently available in beta form, and is also geared towards people living with conditions such as Myalgic encephalomyelitis, also called chronic fatigue syndrome (ME/CFS) (THE GUARDIAN 28/11/2022).*

6. Класові позначення людей: *It’s the Ukrainian people who have been the lion, and he’s expressed their will and their sense of defiance*

(MIRROR 20/03/20220). Наступний приклад контекстуальної синонімії позначає класові позначення які є інтерпретативними поняттями, які дефініціюють суб'єктивні ідентичності тих чи тих індивідів в системі політичних, економічних чи владних відносин: *“Russian elite” plan to POISON Putin and have chosen a successor, claim spooks Kremlin insiders are plotting to remove Vladimir Putin by poisoning him, a Ukrainian intelligence body has claimed. According to the Chief Directorate of Intelligence of the Ministry of Defence of Ukraine, a “group of influential” members of the “Russian elite” have hatched a plan aimed at toppling the president. Zelensky has survived a large number of assassination attempts which have been foiled by Ukraine’s elite troops as they closed in on the hero leader, inside Kyiv.*

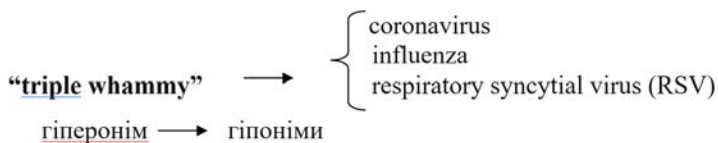
7. Семантичні та прагматичні пресупозиції: *Operation “Save Big Dog”, the plan to secure the Prime Minister’s future amid the fallout; UK shell structures – London money-laundering machine; And what the Institute for Fiscal Studies, the independent economics thinktank, had found wasn’t altogether encouraging for Brand Rishi (THE GUARDIAN 28/09/2022).*

Контекстуальна синонімія використовується для актуалізації чи індивідуалізації різноманіття і складності денотату, позбавляючись від монотонності:

Контекстуально-синонімічні одиниці, які:

– відносяться до однієї родової ієрархії: *Delta – variant, virus, strain; the original Delta variant – Delta variant – the new variant; Delta Plus – the coming wave;*

– об’єднуються гіперо-гіпонімічними відносинами: *lockdown – missed sexual connections – virtual dates – more cautious and picky – self-sufficiency;*

– об’єднуються меронімічними відносинами: *Most of us know that being overweight or obese is associated with a host of health problems including heart disease, cancer, Type 2 diabetes, high blood pressure, depression and dementia (26/09/2022).*

8. Послугування стилістичними засобами та прийомами для створення образності та оцінності, демонструючи суб'єктивну модальність:

– використання перифразових номінацій: *Boris Johnson – Basil Flawtly* (Борис Джонсон уподібнюється до Безіла Фолті – вигаданого персонажа, який уособлює такі риси як цинічність та мізантропію), *a waste of space – the worst prime minister – a sleaze row, a popular figure, a longstanding councilor, blithering idiot, leader, Big Dog; Ukraine – “our European continent”, “neighbours and co-workers”*.

– метафоризація:

“Running a marathon was an analogy that one of my nurses and I used during my treatment to help me gauge where I was (THE SUN 08/04/2022); Seasonal flu – a benchmark for Covid;

Among her most vivid memories is the “traumatic” moment she agreed to be hooked up to doxorubicin, a breast cancer treatment known as the “red devil” for its toxicity and bright red colour. У наведеному прикладі метафорично синонімізуються контекстуальні одиниці *doxorubicin* та “red devil”. Доксорубіцин як антибіотичний лікарський засіб прирівнюється з «червоним дияволом». Припускаємо, що таке поєднання лікарського препарату і диявола пояснюється тим, що доксорубіцин є одним із найсильніших препаратів для хіміотерапії раку молочної залози. Він може знищувати як ракові та здорові клітини на кожному етапі їх життєвого циклу і використовується для лікування багатьох видів раку, а не тільки раку молочної залози. Наведена ознакова метафора *doxorubicin as a red devil* транслює з одного боку поступову смерть тіла, а з іншого – душі;

– метафтонімізація: *The Guardian’s Covid Generation;*

– евфемізація: *his final moments – to lie on a deathbed; bribery, corruption – money-laundering purposes.*

9. Використання особливих способів створення варіативності в журнальних текстах:

– представлення особи через опис одного чи кількох її актуальних ознак: характеристика денотату за родом заняття, віком, статтю, професією, за місцем проживання: *Jeremy Miles, the Welsh – education minister; The Welsh Conservative leader – Andrew RT Davies; Former top civil servant and partygate investigator Sue Gray; Former security guard Stephen Bouquet, 55;*

– додавання до лексичної одиниці, що зазнає повторної номінації атрибутивних компонентів: *the khaki-wearing Ukrainian leader; The increasingly paranoid leader;*

– використання експресивного словоутворення для вираження особливого відношення до означуваного:

On an island whose anglophile tendencies once led it to be dubbed “little England”, where people still drive on... (THE GUARDIAN 30/11/2021).

Проведене дослідження вказує на те, що саме на матеріалі масової періодики спостерігається активне розмноження контекстуально-синонімічних номінацій. Характерними рисами масової (таблюдної) періодики є: сенсаційний виклад новин, шокуючі фото, тематична лексика, часом доволі відверта, інтригуючі заголовки, світські хроніки, та гучні коментарі. Мовна тканина масових британських видань дедалі активніше тяжіє до використання емоційно-експресивної лексики, оцінних мовленнєвих конструкцій, стилістичного синтаксису задля привернення уваги читача та підвищення ефективності його сприйняття та розуміння актуальної інформації.

Висновки з дослідження. При виокремленні основних принципів номінативного варіювання в мові, слід враховувати також основні типи відносин, які визначають власне тип комунікації. Проведене дослідження особливостей створення номінативного варіювання в текстах газетних статей медичного та політичного спрямування дозволяє зробити висновок про те, що використання та функціонування мови у засобах масової інформації відображає взаємодію низки внутрішніх та зовнішніх факторів, одночасно, реагуючи та впливаючи на поширення мовної норми. Так, ми вважаємо, що такі соціальні чинники, як, наприклад, зміна етичних та моральних норм, динамізм, демократизація всіх сфер суспільного життя, збільшення рівня освіти у суспільстві визначають специфіку номінативного варіювання у масмедіа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайленко В. Публіцистичний стиль як засіб впливу на реципієнта. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Вип. 23. С. 114–116.
2. Мірошніченко І. Г. Стильний текст в українському масмедійному дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпро. 2020. 275 с.
3. Серебрянська І. М. (2014). Лексичне розмаїття газетних текстів: засіб реалізації авторської думки чи данина моді. URL: https://www.researchgate.net/publication/340815055_Leksicne_rozmaitta_gazetnih_tekstiv_zasib_realizacii_avtorskoj_dumki_ci_danina_modi
4. Chang Ch-Y., Clark S. Practical linguistic steganography using contextual synonym substitution and a novel vertex coding method // *Computational Linguistics* Vol. 40, № 2, 2014. P. 403–448. URL: http://cognet.mit.edu/journal/10.1162/coli_a_00176 (retrieved from 29.08.2023)
5. Sinha R., Mihalcea R. Combining lexical resources for contextual synonym expansion. *International Conference RANLP 2009*. Borovets, Bulgaria, 2009. P. 404–410 (in English). URL: <http://www.aclweb.org/anthology/R09-1073> (retrieved from 30.08.2023)